

Nr 626

Av herr **Hedlund m. fl.**, om ytterligare lokaliseringspolitiska åtgärder till glesbygdsområden, m. m.

(Lika lydande med motion nr 522 i Första kammaren)

Befolkningsomflyttningen medför alltmer svårbemästrade problem för glesbygdsområden i olika delar av landet. De industrilösa småorter, som hittills kunnat fungera som serviceorter för glesbygdsbefolkningen, drabbas av folkminskning i samma takt som arbetstillfällena reduceras i jordbruk och skogsbruk. Dessa orter, som alltså är nödvändiga servicecentra för jordbruks- och skogsbygder, får allt svårare att upprätthålla en tillfredsställande serviceapparat. Den stationära detaljhandeln har försvunnit från många orter. Service från hantverk och verkstäder har också blivit alltmera svåråtkomlig. Samtidigt har den samhällseliga servicen försämrats i glesbygderna, t. ex. beträffande järnvägstrafiken samt post- och telekommunikationerna.

En annan sida av problemkomplexet är en synnerligen oförmånlig åldersfördelning i glesbygden och dess tätorter. Utflyttningen från glesbygden har i första hand gällt de yngre åldersgrupperna. Människor med de produktiva åren bakom sig utgör en onormalt stor del av befolkningen i glesbygdsområdena, medförande orimligt tunga försörjningsbördor för de aktiva ålderrarna.

Den situation vi här har tecknat gäller särskilt glesbygdsområden i Norrlands inland, i stora delar av Dalarna och Värmland, i norra delarna av Uppland och i vissa skärgårdsområden. Men även i de södra delarna av landet finns glesbygdsområden, där problemen håller på att bli svårbemästrade.

Det är enligt vår mening angeläget, att kraftiga åtgärder sätts in i glesbygderna för att skapa trygga levnadsförhållanden för de människor, som skall arbeta och bo i dessa områden. Solidariteten kräver att standardstegringen även kommer de människor till del, vilka genom sitt arbete i dessa områden bidragit och bidrar till vårt samlade välstånd. Också från andra synpunkter är det en riksangelägenhet att näringsliv och service upprätthålles i glesbygderna. De investeringar som nedlagts i bostäder, skolor och andra byggnader, kommunikationer och sanitära anordningar m. m. bör självfallet inte stå outnyttjade eller vanvårdas, samtidigt som bristen på sådant realkapital skapar stora svårigheter och köproblem i orter som utsatts för överkoncentration. Det är också ett intresse inte enbart för lokal-

befolkningen att kulturlandskapet vårdas väl i stället för att präglas av förfall och vanvård.

Bestående glesbygder

Början till en glesbygdspolitik från statsmakternas sida kan sedan något år registreras. Inom regeringens kansli har tillsatts en särskild arbetsgrupp med uppgift att pröva förslag till åtgärder för att tillförsäkra befolkningen i glesbygden en samhällelig service. Från innevarande budgetår finns ett mindre glesbygdssstöd, avseende främst en vidgad hemhjälp och annan social service, åtgärder för s. k. hemarbete och en viss transportförsörjning, som skall garantera förbindelser med livsmedelsbutik eller centralort. Arbetsgruppen för glesbygdsfrågor avser enligt statsverkspropositionen att under 1969 utge en skrift om glesbygdsproblematiken.

Givetvis är dessa åtgärder att hälsa med tillfredsställelse. Men de är otillräckliga och utgör inte en lösning av det stora glesbygdsproblemet. Regeringen betraktar uppenbarligen glesbygdsproblemet som en företeelse enbart under en övergångstid. Man räknar tydligen inte med någon egentlig bosättning i glesbygderna för framtiden. Det skulle då räcka med ett övergångsstöd nu och viss tid framöver till den i huvudsak äldre befolkning, som inte rimligen kan flytta från glesbygden. Enligt vår mening är problemkomplexet väsentligt allvarigare.

Man måste räkna med att de egentliga glesbygdssområdena, som bärs upp av enbart jordbruk och skogsbruk, kommer att uttunnas på befolkning ytterligare. Men även för framtiden kommer jordbruket och skogsbruket att vara för vårt land primärt livsviktiga näringar. Jordbruksbefolkningen och i stort sett även skogsbrukets folk torde även för framtiden behöva ha bostaden i relativt nära anslutning till arbetsplatsen. Glesbygdsbebyggelsen måste alltså vara den naturliga och nödvändiga bostadsformen för dem.

Naturligtvis kan det tänkas att jordbruket nedläggs i vissa områden. Men då träder naturvårdsintresset i förgrunden på annat sätt. Vårt kulturlandskap är i sig självt så värdefullt att det inte kan få bli ödebygd. Det har hittills kunnat bevaras genom jordbruket.

Det är enligt vår mening självklart att glesbygdssbefolkningen måste ges möjligheter till en levnadsstandard, som kan värderas som likvärdig med den som de mera koncentrerade bebyggelserna ger. Här måste ingå tillfredsställande möjligheter till kommersiell och samhällelig service. Glesbygderna måste ha härför tillräckligt livskraftiga serviceorter. Det är emellertid uppenbart, att jordbruket och skogsbruket inte ensamma kan ge det nödvändiga underlaget för den service som människor i vår tid kräver.

Förstärkt lokaliseringpolitik

Utvecklingen under den senaste tiden har ökat glesbygdernas svårigheter. Glesbygdsproblemet är ett akut problem, som måste få en snar lösning. Då

vi har att räkna med bestående glesbygder, är det enligt vår mening angeläget att så långt möjligt bygga den nödvändiga servicen på underlag av eget näringsliv, såväl vad beträffar omedelbara åtgärder som inför en lösning på längre sikt.

En förstärkning av lokaliseringpolitiken kommer härvid först i blickfältet. Inom ramen för den nuvarande lokaliseringpolitiken kan vissa kompletteringar göras med sikte på att stimulera näringslivet i områden med extremt hög arbetslöshet och låg inkomstnivå.

Generösare stöd till etableringar och utbyggnader av företag i främst det norrländska inlandet bör redan nu kunna medges. Huvudregeln från 1964 års riksdagsbeslut är att lokaliseringsslån och lokaliseringsbidrag skall kunna lämnas på tillhoppa 2/3 av det nödvändiga kapitalet för anskaffning av maskiner och byggnader. Vissa möjligheter finns dock att differentiera stödet med hänsyn till näringslivets sammansättning. Möjligheten att överskrida den normalt maximala stödramen av 2/3 av maskin- och byggnadsinvesteringar bör kunna tillvaratas i större utsträckning än hittills. Under vissa omständigheter bör stödet få utgöra 100 % av investeringskostnaden; vid nyetablering och utvidgning av företag bör lokaliseringsstöd kunna utgå för rådgivning.

I inrikesdepartementets huvudtitel framhåller departementschefen, att begränsningen av lokaliseringsstödet till direkta investeringar inom den enskilda industrin och turisthotellnäringsen hämmat möjligheterna till aktiva lokaliseringsinsatser. Enligt vår mening bör lokaliseringspolitiskt företagsstöd inom speciellt sysselsättningssvaga glesbygdsområden kunna utgå även till servicenäringar, vilka bedöms som nödvändiga för upprätthållande av en rimlig servicenivå. Dessutom bör det lokaliseringspolitiska företagsstödet i glesbygdsområdena kunna utvidgas till att omfatta även rörelsekapital, som sålunda bör inkluderas i det s. k. stödunderlaget.

En förstärkning av lokaliseringpolitiken för glesbygdsområdena enligt vad vi här angivit bör kunna beslutas redan nu.

Glesbygdskonsulenter

Det under inrikesdepartementets huvudtitel upptagna särskilda glesbygdssstödet på 5 miljoner kronor avser att stimulera till nya sysselsättningsmöjligheter i glesbygden i form av hemarbete. Det har visat sig, att det finns positivt intresse hos företag i olika branscher att lägga ut viss legotillverkning. Intresset hos glesbygdsbefolkningen att få möjlighet till hemarbete har visat sig vara mycket stort.

Enligt vår mening bör ytterligare åtgärder kunna vidtas omedelbart på detta område. En investering bör göras av glesbygdsföretagens produktionsmöjligheter och avsättningsbehov. En lämplig lösning skulle enligt vår mening vara att till arbetsmarknadsstyrelsen knyta två kvalificerade arbets-

marknadskonsulenter med uppgift att biträda företagen i glesbygdsområdena i frågor som gäller beställning och avsättning av produkter. Verksamheten skulle också kunna utgöra underlag för bedömning av statliga och kommunala industribeställningar. Dessa glesbygds-konsulenter bör också handha uppgifter för hemarbetet.

Vi förordar, att ifrågavarande befattningar inrättas redan för nästkommande budgetår. För ändamålet bör anvisas ett anslag av 150 000 kronor. De kostnader, som verksamheten därutöver kan beräknas medföra, bör finansieras genom medel från anslagen till Särskilda stödåtgärder i glesbygder och Allmänna beredskapsarbeten m. m. Glesbygds-konsulenternas verksamhet bör medföra minskat behov av beredskapsarbeten.

Parlamentarisk utredning om glesbygdsfrågorna

För en bestående och långsiktig lösning av glesbygdsproblemet bör en särskild utredning tillsättas. Då det här gäller frågor av största politiska betydelse, bör utredningen vara parlamentarisk. Den bör arbeta skyndsamt. Lämpligt är att den i delbetänkanden lägger fram förslag, som kan genomföras inom kort tidrymd.

Den primära strävan måste vara att förstärka näringslivet i glesbygdsområdena och därmed serviceunderlaget. Lokaliseringspolitiken har hittills i huvudsak varit inriktad på orter med högre tätortsgrad än vad serviceorterna i de här avsedda glesbygdsområdena har. Naturligtvis kan en småort i glesbygd utvecklas till en större ort genom lokalisering av lämpliga industrier. Men i stort sett torde man inte kunna räkna med att de glesbygdsområden som det är fråga om vid sidan av jordbruk och skogsbruk skall kunna tillföras basnäringar annat än i begränsad utsträckning.

I och för sig har de mindre tätorterna på landsbygden hittills visat ganska god förmåga till konkurrens om industrilokaliseringar. Verkstads- och trävaruindustrier t. ex. är i stor utsträckning förlagda till sådana orter. Den industriella automatiseringen torde väl snarast öka förutsättningarna för lokalisering till mindre orter. För de områden som vi här diskuterar måste dock avståndsfaktorn anses ha mest avgörande betydelse. För näringar som inte betingar höga transportkostnader kan småorterna i glesbygdsområdena vara lämpliga lokaliseringsorter. Väsentligt är givetvis under alla förhållanden att goda kommunikationsmöjligheter står till förfogande.

För det ekonomiska underlaget i stora delar av vårt lands glesbygder kan turistnäringen och fritidsbebyggelsen väntas få kraftigt ökad betydelse. Glesbygdenas möjligheter till utveckling av turistnäringen bör kartläggas i sammanhanget.

Med den stora betydelse som förstärkning av basnäringarna har för möjligheter att upprätthålla serviceunderlaget i glesbygdsområdena, bör det vara samhällsekonomiskt riktigt att ett förstärkt lokaliseringstöd lämnas

även på längre sikt. Målsättningen måste ju vara att områdena genom eget näringsliv skall bli så ekonomiskt självbärande som möjligt.

Den förstärkning av lokaliseringspolitik, som vi ovan förordat för omedelbart beslut, bör givetvis gälla även för framtiden. Därutöver bör utredningen överväga andra åtgärder, som kan medverka till förstärkning av näringslivet i de speciella glesbygdsområdena. Vid lån till företag i glesbygderna bör t. ex. kunna skapas särskilda riskmedel, som skulle kunna underlätta etablering och utvidgning av företag. Det torde även vara möjligt att pröva särskilt gynnsamma avskrivningsregler för företag, som etablerar sig i glesbygdsområden med svåra sysselsättningsproblem. Investeringsfonderna bör kunna användas som lokaliseringpolitiskt instrument.

Statliga och enskilda beställningar bör i ökad utsträckning kunna läggas ut till företag i glesbygdsområdena. Permanenta organ bör skapas för förmedling av arbetsobjekt. Av stort värde skulle också vara, att företagare i glesbygdsområdena kunde beredas arbetsmarknadspolitisk yrkesutbildning med utbildningsbidrag enligt samma regler som för den vanliga arbetsmarknadsutbildningen.

I nuvarande situation, då omedelbara åtgärder är nödvändiga, behövs en statlig företagsetablering i vissa områden, om tillräcklig sysselsättning inte kan tryggas på annat sätt.

För bygdens och orters utvecklingsmöjligheter är utformningen och lokaliseringen av den samhälleliga servicen av avgörande betydelse. Glesbygderna har under senare tid i stort sett fått en försämrad postservice. Det är nödvändigt att en upprustning sker i detta avseende. Telekommunikationernas utveckling bör i ökad utsträckning kunna utnyttjas till avståndens övervinnande. En mera enhetlig telefontaxa bör införas.

Framför allt är det givetvis angeläget att de vägar som betjänar dessa glesbygdsområden och deras tätorter förbättras väsentligt. I mycket stor utsträckning gäller detta mindre länsvägar och enskilda vägar. För stora grupper av glesbygds- och småortsbefolkningen är alltså de kollektiva trafikmedlen nödvändiga. Här torde man få överväga möjligheterna att utveckla olika former för samtransporter. Det måste vara samhällets uppgift att se till att en kollektiv transportapparat upprätthålles, så att även glesbygdsbefolkningen får tillfredsställande kommunikationer och transportmöjligheter.

Även utbildningspolitiken måste särskilt anpassas till glesbygdernas förhållanden. I fråga om grundskolan bör t. ex. kraven på lägsta elevantal för inrättande av viss tillvalsgrupp eller linje sättas lägre än f. n. i glesbygdens skoldistrikt. Gymnasial utbildning bör så långt möjligt erbjudas även i glesbygdernas tätorter. De kostnader som föranleds av inackordering eller långa resvägar måste ersättas genom studiehjälp eller på annat sätt.

Ytterligare åtgärder som bör övervägas är t. ex. slopandet av zonindel-

ningen för oljepriserna, alternativt differentiering av skatten på sådana produkter, i syfte att motverka de högre priser som nu drabbar inlandets glesbygdsområden.

Med de insatser för utveckling av basnäringlivet och samhällsservicen som vi här diskuterat skulle givetvis underlaget för en kommersiell service stärkas. Det gäller exempelvis åkerinäring, serviceverkstäder och handel. Särskild betydelse i sammanhanget har problemen inom lanthandeln.

Åtgärder på linje med vad ovan skisserats bör kunna i väsentlig grad förbättra möjligheterna till god standard i glesbygderna och deras tätorter. Men därmed kan man givetvis inte eliminera den snedbelastning i ekonomisk börda, som föranledes av den påtalade disproportionen i åldersfördelningen. Sedan stora delar av den nu aktiva generationen lämnat glesbygderna på grund av bristen på sysselsättningsmöjligheter, har de kvarboende en kraftigt ökad börda för försörjning och vård av gamla. Det måste vara samhällets uppgift att svara för en solidarisk kostnadsutjämning. Den vid 1965 års riksdag beslutade skatteutjämningsreformen har givetvis medfört en förbättring för glesbygdkommunerna men inte en lösning av frågan. Det måste t. ex. anses orimligt att kommunerna ensamma skall svara för kostnaderna för de kommunala bostadstilläggen till pensionärerna.

Det är enligt vår mening angeläget, att den negativa utvecklingen i glesbygdsområdena brytes snarast möjligt. Den parlamentariska utredningen bör därför tillsättas skyndsamt och utredningsarbetet så långt möjligt påskyndas.

Med stöd av vad ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen måtte

I. besluta att förstärkt lokaliseringspolitik må kunna tillämpas i glesbygdsområden med stora sysselsättningssvårigheter enligt ovan angivna grunder;

II. anvisa för budgetåret 1969/70 ett förslagsanslag av 150 000 kronor att användas för anställning av två arbetsmarknadskonsulenter hos arbetsmarknadsstyrelsen med speciella uppgifter för glesbygderna i enlighet med motionen, samt

medge att sagda verksamhet därutöver må kunna finansieras med medel från dels anslaget till *Särskilda stödåtgärder i glesbygder*, dels anslaget till *Allmänna beredskapsarbeten m. m.*;

III. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt tillsättande av en parlamentarisk utredning rörande glesbygdsproblemen med uppgift att snarast möjligt lägga fram förslag till en långsiktslösning med sådana åtgärder, att glesbygdsbefolkningen beredes möjligheter till en tillfredsstäl-

